

О‘QUVCHILARDA MILLIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Termiz Iqtisodiyot Va Servis Universiteti
Pedagogika Va Ijtimoiy Gumanitar Fanlar
Fakulteti Boshlang’ich Ta’lim
2-Kurs Talabasi Feruza Quvondiqova

Аннотация

Mazkur maqolada o‘quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik asoslari tahlil etilgan. Unda milliy qadriyatlarning mazmun-mohiyati, yosh avlod tarbiyasidagi o‘rni hamda ta’lim jarayonida ularni singdirishning samarali usullari yoritilgan. Shuningdek, o‘qituvchi faoliyatining bu jarayondagi o‘rni, oilaviy va ijtimoiy muhitning ta’siri hamda pedagogik yondashuvlarning zamonaviy talablarga mosligi ko‘rib chiqilgan.

Tadqiqotda pedagogik jarayonning nazariy asoslari, o‘qituvchi faoliyatining milliy qadriyatlarni shakllantirishdagi o‘rni hamda oilaviy, maktab va jamiyat hamkorligining ahamiyati tahlil qilingan. Natijada o‘quvchilarda milliy o‘zlikni anglash, ajdodlar merosiga hurmat bilan qarash, milliy g‘oya va mafkurani anglashga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvlar taklif etilgan.

Калит so‘zlar: milliy qadriyatlar, ta’lim-tarbiya, pedagogik asoslar, o‘quvchi shaxsi, ma’naviy tarbiya, vatanparvarlik.

Киреш

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti, millat ravnaqi va davlat mustaqilligining mustahkamlanishida yosh avlodning ma'naviy yetukligi, milliy g'urur va qadriyatlarga sodiqligi muhim o'rin tutadi. Shu boisdan, o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirish ta'lim-tarbiya tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Milliy qadriyatlar — bu xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy merosi, urf-odatlar, an'analari va milliy o'zligini ifoda etuvchi ijtimoiy-madaniy hodisalardir.

Asosiy qism

Respublikamizda umuminsoniy qadriyatlar va milliy madaniyatimizni asoslarini e'tiborga olib ta'lim-tarbiya mazmunini va milliy mafkurani shakllantirib borish imkoniyatlari yaratilmoqda. Xalq og'zaki ijodi, pedagogikasi, mutafakkir, ma'rifatparvar pedagog va olimlarning tarbiya va odob-axloqqa doir g'oyalarini o'rgatib, komil inson qilib tarbiyalash ishlari amalga oshmoqda. “Kelajak bugundan boshlanadi” deydi dono xalqimiz. Yosh avlodni kelgusi hayoti uni inson qilib ko'rsatuvchi ruhiy va ma'naviy jarayonning mezonini belgilaydi. Bu borada ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirish va dunyo talablari darajasiga olib chiqish ta'limni ilg'or tajribalar asosida boyitib borish, yangi pedagogik tajribalar asosida olib borish, ayniqsa, muhimdir. Xalq og'zaki ijodi, an'analari, urf-odatlar asosida barkamol avlodni voyaga yetkazish ularni ko'proq o'z millatini sevishga g'ururlanishga sharqona g'oya va ta'limotlarni o'rganib ularni kelajakka tadbiq etishga zamin yaratiladi. O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligiga erishuvi ta'lim va tarbiyani milliy shakllantirishga va rivojlantirishga keng yo'l ochib berdi. Milliy tarbiya nazariyasi o'z qoidalarini asoslash uchun falsafa, adabiyot, etika, estetika, pedagogika, psixologiya kabi fanlardan foydalanadi. Milliy tarbiya hayotning mohiyati ichki aloqa va munosabatlarini aks ettiradi. Bugungi kunda shunchaki bilim egasi bo'lgan yoshlar emas, ijodkor, iste'dodi bilan ajralib turuvchi o'quvchilarni tarbiyalash zamon talabidir. Maktabda ta'lim olish davrida milliy tarbiya o'quvchilarni turli qobiliyatlarini rivojlantiradi. Tabiatga, jamiyatga qarash tizimi tarkib topadi, jismoniy kuch quvvatlari yanada mustahkamlanadi. Tabiat va jamiyat turmushda uchraydigan hodisa va

sharoitlarni tushunishga ham idrok etib o'z atrofida qilargalarga munosabatda bo'lishiga ko'nikib boradi. Umuminsoniy qadriyatlar asosida milliy tarbiyaning mazmuni va tashkil etilishi quyidagi vazifalarda o'z aksini topadi: 1. Tarbiyaning ma'lum maqsadga qaratilganligi; 2. Tarbiyaning insonparvarlik qoidalari; 3. Tarbiyaning hayot bilan va mehnat bilan bog'liqligi; 4. Tarbiyada milliy, madaniy va umuminsoniy qadriyatlarining ustuvorligi; 5. O'quvchilarni yoshi, sinfi, psixologik, fiziologik xususiyatlarini hisobga olish. Umumta'lim maktablarida umuminsoniy qadriyatlarni o'quvchilarga tanishtirib borishning ahamiyati katta. Boshlang'ich sinflarda umuminsoniy qadriyatlarni o'rganishda suhbat, hikoya, savol-javob va qo'shimcha adabiyotlardan unumli foydalanish lozim. Umuminsoniy qadriyatlar asosida ommaviy kuy-qo'shiqlarni o'rganishdan oldin ularga asar xususiyatini badiiy-g'oyaviy kelib chiqish tarixi haqida qisqacha suhbat o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Umuminsoniy qadriyatlarni o'rganishda boshqa fanlar bilan, masalan, adabiyot darslarida o'tiladigan mavzular bilan bog'lab olib borish maqsadga muvofiqdir.

Masalani sinchiklab o'rganilsa, pedagogikaning gumanistik tabiati aksiologiyaga asoslanganligi bayon bo'ladi. Ijtimoiy rivojlanishning maqsadiga aylangan shaxs eng yuqori qadriyat sifatida tanlandi. Aksiologiya ushbu tizimning barcha bo'g'inlarini bog'laydi va shu bilan zamonaviy pedagogikaning metodologiyasi bo'lib xizmat qiladi. Aksiologiyaning asosiy tamoyilini quyidagicha shakllantirish mumkin:

- hamma narsa determinizmga asoslanadi, hayotning barcha hodisalari o'zaro bog'liqdir;
- bu pozitsiyadan kelib chiqqan holda, har bir shaxs jamiyat bilan bog'lanadi va bu umumiy xususiyatlar va naqshlarni ko'rish muhimdir. Ta'limning aksiologik asosi insonparvarlik bo'lishi kerak. Insonparvarlik yo'liga kirgan pedagogik tizim bu falsafa tajribasini o'zlashtirish hisobiga ta'lim sifatini oshiradi. Bundan tashqari, biz bunday aksiologik so'zlashishning o'ziga xos afzalliklarini ajratib ko'rsatishimiz mumkin:

1) to'plangan pedagogik tajribani, ilgari qo'llanilgan o'quv ishining usullarini baholash usulining paydo bo'lishi;

2) individual shaxsiy va kasbiy o'sishga yordam beradigan ko'nikmalarni egallash foydasiga ta'limning "shaxssizligi" ni rad etish;

3) ta'lim maqsadlarining o'zgarishi: ma'lumot va ko'nikmalar ta'limning asosiy belgisi sifatida gumanistik ta'lim aksiologiyasiga mos kelmaydi.

Uning insonparvarlik nuqtai nazaridan asosiy kamchiligi inson tabiatiga moslasha olmasligidir. Inson ma'lumotni bir vaqtning o'zida ijtimoiylashuviga yordam beradigan ko'nikmalar bilan qabul qilishini tushunish muhimdir. Shuning uchun ta'lim va tarbiya jarayonlari parallel ravishda borishi kerak. Ta'limning madaniy tarbiya funksiyasidan mahrum bo'lishi, o'z navbatida, mehnat faoliyatining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatdi, shuning uchun insonparvarlik tarbiya ishining axloqiy va estetik tomoniga e'tibor berishga chaqiradi; Shunday qilib, ta'limni insonparvarlashtirish shaxsning, shu bilan birga butun jamiyatning rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi barcha tormozlardan dastlabki bosqichlardayoq xalos bo'lishni taklif etadi. Shu bilan birga, bu falsafiy ko'rsatmalarning qayta o'rnatilishi hamdir. Ta'lim sohasidagi antropotsentrizm unga shaxsda axloqiy fazilatlar va dunyoqarash munosabatlarini tarbiyalash funksiyasini qaytarish uchun zarurdir. Pedagogikadagi gumanizm aynan axloqiy va axloqiy sohalarda uyg'unlikka intiladi. Aksiologiya (yunoncha axia - qiymat va logos - ta'lim) qadriyatlarning tabiati va qadriyatlar dunyosining tuzilishi, ta'lim maqsadlari va mazmuni, o'qitish shakllari va usullari, pedagogik faoliyatni tashkil etish usullari haqidagi falsafiy ta'limot. jarayon va maktab hayoti. Ta'lim sohasidagi muvaffaqiyatlar asosan insonshunoslik sohasidagi ilmiy bilimlarni sintez qilish bilan ta'minlanadi. Aksiologik yondashuvning ma'nosini aksiologik prinsiplar tizimi orqali ochish mumkin, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- madaniy va etnik xususiyatlarining xilma-xilligini saqlab qolgan holda, qadriyatlarning yagona gumanistik tizimi doirasida falsafiy qarashlarning tengligi;

- an'analar va ijodkorlikning tengligi, o'tmish ta'limotlarini o'rganish va ulardan foydalanish zarurligini va hozirgi va kelajakda ma'naviy kashfiyot imkoniyatlarini tan olish;

- qadriyatlar asoslari haqidagi bahslar o'rniga odamlar tengligi, ijtimoiy-madaniy pragmatizm; messianizm va befarqlik o'rniga dialog va asketizm. Bu tamoyillar turli fanlar va tendensiyalarning birgalikda ishlashi va optimal yechimlarni izlash imkonini beradi. Qadriyat kategoriyasi inson dunyosi va jamiyatiga tegishlidir.

Qadriyat-hislatlar, chunki ularda o'qituvchining muhim shaxsiy va kasbiy xususiyatlari namoyon bo'ladi: o'zaro bog'liq individual, shaxsiy, maqom-rol va kasbiy-faoliyat fazilatlarini. Bu sifatlar bashoratli, kommunikativ, ijodiy (ijodiy), empatik, intellektual, reflektiv va interaktiv qobiliyatlarning rivojlanish darajasidan kelib chiqadi. Bilim-qadriyatlar bu psixologik, pedagogik va fan bilimlari, ularni anglash darajasi, pedagogik faoliyatning kontseptual shaxsiy modeli asosida ularni tanlash va baholash qobiliyati.

Xulosa

O'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirish – bu faqatgina ta'lim jarayonining bir qismi emas, balki yosh avlodning ma'naviy kamoloti, milliy o'zligini anglash va jamiyatda faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lishini ta'minlaydigan muhim ijtimoiy-pedagogik jarayondir. Milliy qadriyatlar xalqning asrlar davomida shakllangan tajribasi, urf-odatlarini, madaniy merosi va ma'naviy boyligining ifodasidir. Shu bois, bu qadriyatlarni o'quvchilar ongiga singdirish o'z xalqiga sadoqatli, yurtparvar, mas'uliyatli shaxslarni tarbiyalashning asosiy shartidir.

Milliy qadriyatlarni shakllantirishda o'qituvchi, oila va jamiyat o'rtasidagi uzviy hamkorlik hal qiluvchi o'rin tutadi. Ta'lim muassasalari bu jarayonda markaziy o'rinda turib, o'quvchilarda milliy g'oya va mafkurani anglash, ajdodlar merosini qadrlash, milliy til, madaniyat va urf-odatlarga hurmat bilan qarash ko'nikmalarini

shakllantiradi. Oila esa bu qadriyatlarning dastlabki manbai bo‘lib, bolaning tarbiyasida milliy ruh, odob-axloq va e’tiqod asoslarini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 5-iyuldagi PF-5106-son farmoni “Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O‘zbekiston yoshlari ittifoqi faoliyatini qo‘llab-quvvatlash to‘g‘risida” Toshkent shahri, 2017-yil 5-iyul.
2. “O‘zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosati asoslari” to‘g‘risidagi qonun. 1991-yil.
3. Javliyev T. An’analar – hayot sabog‘i. – T.: «O‘zbekiston», 1998. – 90-bet.
4. Musurmonova O. Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – T.: «O‘qituvchi», 1996
5. Hasanboyev J va boshqalar. Pedagogika (o‘quv qo‘llanma). – T.: «Fan», 2006.
6. Q.Abdullayeva, M.Yusupova, S.Rahmonbekova “Odobnoma” 2-sinf. Toshkent. 2007.
7. Saidkulovich, S. B. (2023). OLIIY TA’LIM MUASSASASI TALABALARIDA IJTIMOIMADANIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASPEKTLARI. TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIIY JURNALI, 3(4), 30-33.
8. www.referat.uz.
9. www.org.uz